

from the laws in force indicate, that these tenants in this respect lived under other conditions than the rest of the population. Tables V and VI show the frequency of "forlov" and "bibrud" on Møn and in Stege.

II.

Norsk-danske Religionsforhandlinger i Paris under Kristian IV. (1647).

Af

J. J. Duin.

I den senere tid er Hannibal Sehesteds navn blitt satt i forbindelse med visse forhandlinger som ble ført i Paris med henblikk på å gjeninnføre katolisismen i Norge. Disse forhandlinger ble kjent ved to dokumenter som Ivar Hansteen Knudsen har funnet i romerske arkiver og som han publiserte i sin oversikt over pavestolens forbindelser med Norge i de to første hundreår etter reformasjonen¹. Dokumentene var udaterte, men fantes i et samlebind fra ca. 1650. Forhandlingene i Paris, sier dokumentene, ble fra dansk side ført av stattholderen (vice-re) i Norge, som var i en særlig ambassade ved det franske hoff, men stattholderens navn nevnes ikke. Ved en lapsus identifiserte² Hansteen Knudsen denne stattholder med stattholder Jens Juel som han tidligere, under året 1625, hadde omtalt³ og som efter sigende var velvillig innstillet overfor den katolske religion. Siden Jens Juel døde i 1634 og hans hustru Ide Lange ikke var datter til den forrige danske konge og søster til den daværende — slik som de nevnte dokumenter sier —, kunne han ikke være den danske utsending som ca. 1650 var i Paris. Selvom dokumentenes datering var usikker, kunne tiden før 1634

¹ Ivar Hansteen Knudsen: *De relationibus inter S. Sedem et Norvegiam duobus primis post reformationem sæculis vigentibus* (Rom, 1946), 184 - 187.

² *Ibid.*, 132 f. og 184.

³ *Ibid.*, 110 og 163 f.

neppe komme på tale. Stattholder i Norge i 1650 var derimot Hannibal Sehested, Kristian IV's svigersønn og Frederik III's svoger¹.

Likevel var således langt fra alle vanskeligheter løst. Først i årene 1662—1663 og 1666 opptrer Hannibal Sehested som overordentlig dansk utsending i Paris. Professor Einar Molland² forkastet derfor Hansteen Knudsens omtrentlige datering (1650) og henla samtalene i Paris til årene 1662—1663. Svensk riksarkeivar Ingvar Andersson³ gikk den motsatte veien. En nærmere analyse av de betreffende dokumenter viser at de ikke kan gjelde Hannibal Sehested, konstaterer han uten dog å gå i detaljer. Vi håper i nærværende artikkel å kunne tidfeste dokumentene og således gi svar på noen av de problemer de har reist.

De to omtalte dokumenter er dradd frem fra Propagandakongregasjonens arkiv, fra de såkalte *scritti riferiti*, saker som er blitt behandlet på kongregasjonens offentlige møter. I en til en viss grad fri oversettelse fra datidens italiensk lyder de som følger:

(Barclay's memorial.)

»Mens stattholderen i Norge, tidligere svigersønn og nu svoger, »og første minister til kongen av Danmark, var ambassadeur »extraordinaire i Paris, betrodde han til abbé Barclay sin »hensikt å gjeninnføre den katolske religion i de land, og at »han allerede for fem år siden hadde tillatt dens utøvelse i »Norge;

»— at for en ikke liten del hans far John Barclay's (bok) »*Parænesis ad sectarios* hadde brakt ham på den tanken, og »mange av adelen der med ham;

»— men at han utvilsomt ville anstrenge alle sine krefter for »at planen skulle gjennomføres med hell og ikke mislykkes:

¹ Jvf. vår anmeldelse av Hansteen Knudsens bok i »St. Olav« 1946, 179 f. og i *Revue d'histoire ecclésiastique* 1948, 624—628.

² J. Kleijntjens: *Efforts des jésuites néerlandais en vue de la fondation d'une mission en Norvège en 1648 et les années suivantes*; Einar Molland: *Notes supplémentaires* (Norsk Teologisk Tidsskrift 1949, særtrykk, 21 f).

³ Dansk. Hist. Tidsskr. 11. r., II, 434 i en lengre omtale av C. O. Bog-gild-Andersen: *Hannibal Sehested I* (1946).

»— at han mente Gud hadde fort ham dit for å virkeliggjøre
»hans planer.
»Han mente det var nødvendig at en biskop reiste dit med
»sendelse fra paven, likeledes
»at, nu Hs. Majestet den Allerkristeligste konge hadde ut-
»nevnt ham til biskop i Toul, kunne de ikke ønske seg noen
»bedre enn sønnen til en mann hvis navn var aktet i de land,
»og hvis person var avholdt av og dyrebar til hans herre
»konge i den tid denne oppholdt seg i England.
»Den førnevnte abbé tok med ærbødighet kjennskap til denne
»herres fromme planer og forsikret ham om at Hs. Hellighet
»ville ta imot dem med åpne armer, at pavene hadde en sådan
»tørst efter sjeler at han av sin far hadde hørt si om Paulus V
»salig ihukommelse, at han ønsket gjeninnføringen av den
»katolske religion i England, selv om den første dag av denne
»kongens overgang måtte være pavens siste levedag.
»— At Hs. Hellighet var den omtalte paves efterfølger ikke
»bare i verdighet men også i sinnelag og fromhet. Men siden
»den apostoliske Nuntius var i Paris, sømnet det seg å trede
»i kontakt med ham som da senere ville utføre Roms ordrer.
»Gesandten svarte at det ikke sømnet seg at han som utsending
»fra en konge av forskjellig religion, skulle gå og oppsøke
»ham (nuntius), og at det samme hensyn hadde hindret ham i
»Wien å tale med kardinal Mattei salig ihukommelse. For ikke
»å la hele saken falle var den eneste utvei å ordne med »til-
»feldig« møte mellom (nuntius) Monsignor de Ragni og ge-
»sandten i ett eller annet munkekloster. Nevnte prelat har
»underrettet Rom om drøftelsen som fulgte mellom dem, men
»han hadde ikke mottatt noe svar. Den nevnte herre ba derfor
»abbéen å skrive (til Rom) som dog unnskyldte seg av hensyn
»til den pavelige nuntius. Men sistnevnte, rørt av denne
»respekt, sa han kunne skrive.
»Han skrev altså til den det vedkom og brevet ble sendt sam-
»men med posten fra førnevnte nuntius. Det er kommet svar
»på Monsignor de Bagnis breve uten at denne saken ble nevnt
»med et ord. Barclay har forundret seg over dette og frykter
»at denne dobbelte taushet fra dette hoffs (pavehoffets) side
»vil være til skade for katolikkene i Norge, og oppheve et-
»hvert håp med hensyn til Danmark.
»Uvis hva han skulle gjøre sa han til ovennevnte (utsending)
»at lignende saker bedre ble behandlet personlig enn skrift-
»lig; at han skulle gå til Rom og ved muntlige forhandlinger
»skulle avlegge rapport. Nevnte abbé Barclay hadde nu vært

»i elleve måneder ved dette hoff, flere ganger hadde han kon-
 »ferert med rette vedkommende, fremlagt saken både muntlig
 »og skriftlig uten å kunne få noe svar.
 »Skulle abbéen i denne situasjon vende tilbake til det franske
 »hoff, ville hans hjemreise vekke like stor skandale der som
 »i hele Norden. Derfor ber han Deres Eminense ærbødigt
 »om å ta sakens viktighet i betraktning og å fremlegge den
 »for Hs. Hellighet. For det gjelder Guds forherligelse, den
 »Hellige Stols ære, den nuværende paves renommé og så mange
 »sjelers gagn. Dessuten vil det være en grunn for andre prote-
 »stanter til å følge disses eksempel hvis de blir tatt imot av
 »den Hellige Stol, og likeledes til å fortsette i sin villfarelse
 »når de ser at de førnevnte ble avvist av den, o. s. v.« —

(Tillegget.)

»Sekretæren for denne Hellige kongregasjon og abbé Barclay er
 »like godt inne i den førnevnte sak som de der deltok i den i
 »Paris. Monsignor de Bagnis brev om saken ble avlevert til riktig
 »adresse, likeledes nevnte abbé Barclay's. Det er da også uten
 »nytte og vil kun forsinke saken å skrive til nuntius de Bagni.
 »Det samme er gjort klart av nevnte abbé. Fordi han (nuntius)
 »ikke har noe skriftlig om saken, kan han ikke være bedre
 »informert enn førnevnte som i all ærbødighet vil betone at
 »det etter fire år nu trenges en definitiv avgjørelse og at, hvis
 »man ikke griper til nu, vil vinteren komme imellom og man
 »må vente enda et år, med stor fare for å miste denne enestå-
 »ende gunstige anledning.
 »Alt dette fremlegger nevnte abbé for å fralegge seg ansvaret
 »og ber ærbødigt om at såvel memorialen som dette tillegg
 »må bli lest opp i kongregasjonens offentlige møte iformiddag
 »den 20. juni, forat Hs. Hellighet kan bli informert og fritt
 »må treffe en avgjørelse i overensstemmelse med Hs. Hellig-
 »hets syn og med oppfatningen hos denne Hellige kongrega-
 »sjons kardinaler.« —

I.

Om enn Barclay's memorial i flere henseender er meget dunkel, gir teksten likevel enkelte tilknytningspunkter som såvidt vites, hittil ikke er utnyttet. Den danske ambassadør, hvem han så enn var, hadde under sitt opphold i Paris et uformelt møte med den pavelige nuntius ved det franske hoff, Monsignor de Bagni,

ett av de få navn som nevnes i brevet. I tiden 1635—1666 finnes blant de forskjellige nuntii i Paris kun en som bar dette navn, nemlig Niccolo Guido del Bagno, titulær erkebiskop av Aten, nuntius i Paris fra 1643 (utnevnt 25. juni) til 5. desember 1656 da hans etterfølger utnevnes¹. Det omtalte møte må derfor ligge i dette tidsrum.

Samlebindet i Propaganda-arkivet som inneholder Barclay's memorial, inneholder til og med tre eksemplarer av det. Det siste eksemplaret er rettet til »Cardinalem Caraffa. In congregatione de propaganda fide«². Hos Biaudet og Karttunen finner en to kardinaler Caraffa på denne tid, Per Luigi Caraffa³, født 1581, nuntius i Köln 1624—1634, kardinal 1645, legat til Bologna 1651, død i Rom 1655, og Carlo Caraffa⁴, født 1611 i Rom, i tiden 1653—desember 1664 nuntius i Sveits, i Venedig og i Wien, kardinal januar 1664, likeledes legat til Bologna 1665—1671, død i Rom 1680. Mens kardinal Carlo Caraffa i hvert fall ikke var bosatt i Rom, og derfor neppe ansatt ved Propagandakongregasjonen før etter 1671, et år som neppe kommer i betraktning i forbindelse med Barclay's brev, så forekommer kardinal Per Luigi Caraffa faktisk som referent i kongregasjonens møter fra 22. januar 1647 til 22. desember 1649⁵.

¹ Jvf. Henry Biaudet: *Les nonciatures apostoliques permanentes jusqu'en 1648* (*Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ*, ser. B, tom. II, 1), (Helsingfors, 1910), 224, 239; Liisi Karttunen: *Les nonciatures apostoliques permanentes de 1650 à 1800* (*Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ*, ser. B, tom. V, 3), (Genève, 1912), 10, 25.

² Opplysningene om sammelbindet (Propagandakongregasjonens Arkiv, *Scritture riferite nelle Congregazioni Generali*, vol. 339) utover det som finnes hos Hansteen Knudsen (s. 184, 186), skylder vi pater P. Polman O.F.M. som var så elskverdig å gjennomgå det på stedet og som herved overbringes vår ærbødige takk. — De tre eksemplarer: fol. 301 r—v (til kardinal Cornaro), fol. 302 r—v (til Propagandakongregasjonen), fol. 304 r—v (til kardinal Caraffa). Tillegget: *Index* fol. 300 r.

³ Biaudet, *opus cit.*, 259.

⁴ Karttunen, *opus cit.*, 237 f.

⁵ Jvf. J. D. M. Cornelissen: *Romeinsche bronnen voor den kerkelijken toestand der Nederlanden onder de Apostolische Vicarissen 1592—1722*. I, 1592—1651 (*Rijksgeschiedkundige Publicatiën*, tom. 77), (Haag, 1932),

Om abbé Barclay personlig beretter brevet at han av den franske konge var nominert til biskop i Toul. På vår forespørsel svarte herr J. Choux ved bispedømmet Nancy og Toul at lokalhistorikerne visstnok ikke omtaler Barclay's nominasjon til bispestolen, men at den på ingen måte er usannsynlig siden både hans far og bestefar hadde vært knyttet til Lotharingen, og dessuten var overbeviste gallikanere, noe som uten tvil var en anbefaling under Ludvig XIV. Bispestolen i Toul sto i flere år ledig etter Jacques le Bret som døde 15. juni 1645. André de Saussay ble nominert av enkedronningen i 1649, men under pave Innocens X (1644—1655) oppnådde han ikke å bli stadfestet. Aleksander VII (1655—1667) stadfestet ham i 1656 og de Saussay ledet bispedømmet Toul til sin død i 1675. Barclay's nominasjon synes derfor å ha funnet sted i tiden juni 1645—våren 1649. At Barclay ikke oppnådde stadfestelse fra Rom er på grunn av den utpregede gallikanisme i hans familie neppe forunderlig, og hans nominasjon falt bort i og med at de Saussay ble nominert i 1649¹. Samtalene i Paris med den danske ambassadør synes etter dette å ha funnet sted i tidsrummet 1645—1649.

Til slutt nevnes det i Barclay's redegjørelse at det for fem år siden var tilstått katolikkene fri religionsøvelse i Norge. Dette kan neppe sikte til annet enn til toleranse-ediktet av 17. juli 1646². Saken skulle dermed være oppe i Rom i 1651, og samtalene i Paris i det mellomliggende tidsrum.

Midt imellom³ de før omtalte tre eksemplarer av Barclay's redegjørelse finnes som tillegg en søknad om at hele saken må behandles »iformiddag den 20. juni« på kongregasjonens møte. Søknaden insisterer på at det nu »efter fire år« må tas en avgjø-

numrene 789 (22. jan. 1647), 791, 793 f., 796, 798, 802—806, 808, 812, 813 (22. des. 1649).

¹ Alt dette vesentlig etter brev fra J. Choux datert Nancy, mars 1948.

² Norske Rigsregistrarer VIII, 430 f. — Dette kongebrev om delvis religionsfrihet er påpekt av Molland, opus cit., 18 f. og 22, og i vår anmeldelse Rev. hist. eccl. 1948, 628.

³ Jvf. ovfr. S. 238 n. 2.

relse i saken. Sammenholdt med sistforegående opplysning om at det for fem år siden ble gitt religionsfrihet i Norge, skulle dette tyde på at saken begynte, m. a. o. at samtalene i Paris fant sted det påfølgende året, 1647.

I Hansteen Knudsens avhandling kjennes kun disse to dokumenter, Barclay's memorial og den sistnevnte søknaden. Søknaden selv bærer ingen egentlig dato utover vendingen: iformiddag den 20. juni. Forfatteren henlegger søknaden til »sannsynligvis 1650« på grunn av samlebindet den finnes i¹. Pater Polman O.F.M. som var så elskverdig å se gjennom bindet for oss, opplyser at man av selve bindet ikke kan slutte noe bestemt med hensyn til året, for like etter Barclay-dokumentene følger andre fra 1650 og 1654.

Som nevnt ble saken søkt behandlet på møtet i kongregasjonen den 20. juni. At Hansteen Knudsen som på stedet hadde adgang til alle dokumenter og bl. a. for årene 1632, 1633, 1643 benyttet referatene fra kongregasjonens møter, hverken publiserte eller henviste til noe referat fra møtet den 20. juni, var omtrent ensbetydende med at det enten ikke ble holdt noe møte den 20. juni i årene rundt 1650 eller at Barclay-saken ihvertfall ikke ble behandlet på et slikt møte². Det var derfor en gledelig overraskelse da det viste seg at Barclay-saken ble tatt opp som punkt 6 på dagsordenen i kongregasjonens møte den 20. juni 1651. Vi gjengir referatet³ etter innholdet:

»Herr abbé Barclay angående et tilbud fra vice-kongen (Prorex) for Norge om å underholde en (katolsk) biskop i det riket.
 »Kardinal Barberini gjorde rede for en henvendelse fra herr
 »abbé Barclay om at kongregasjonen skulle ta opp til alvorlig
 »behandling den saken han hadde fremlagt i forbindelse med
 »tilbudet fra Norges vice-konge. Vice-kongen som ønsker å gi

¹ Hansteen Knudsen, opus cit., 186; jvf. s. 133.

² Ibid., 133: »Nihil prorsus scimus de exitu finali . . . » og « . . . nonnisi duo extant [documenta] ad hoc spectantia«.

³ Propagandakongregasjonens Arkiv, Acta S. Congregationis vol. 20, fol. 63 r: Congr. generalis die 20 Junii 1651, num. 6 (fol. 64 v): De D. Abbate Berclao circa oblationem Proregis Norvegiæ. . .

»katolikkene fri religionsovelse i nevnte rike og i det øvrige
 »Danmark, ber om å sende en biskop dit, utstyrt med alle
 »fullmakter, og tilbyr fra egen kasse å sørge for nevnte biskops
 »underhold, bortsett fra det som går med til reisen. — Siden
 »kongregasjonens medlemmer vet at både Hs. Hellighet paven
 »og kardinal Panzirolo¹ allerede i noen tid har hatt kjennskap
 »til denne sak, erklærte kongregasjonens medlemmer det var
 »best at kongregasjonens sekretær henvendte seg til nevnte
 »kardinal og forhørte seg om kardinalens og pavens syn i så
 »henseende, forat man i et så viktig anliggende kunne gå
 »frem etter Hs. Hellighets ønske og vilje. Skulle kardinal
 »Panzirolo spørre etter kongregasjonens ønsker, skal sekre-
 »tæren legge dem åpenhertet frem: nemlig at kongregasjonens
 »medlemmer var av den oppfatning at en sak som denne ikke
 »skulle legges i herr abbé Barclay's hender siden han mere
 »tenker på egen enn på andres interesse, og at han av den grunn
 »ikke var den egnede mannen til å fullføre en slik oppgave.
 »Videre vil kongregasjonen gjerne tre til med finansiell støtte
 »for å fremme saken, fordi den kunne bringe stor nytte og
 »fremgang for den katolske religion og neppe noen skade. Herr
 »abbéen skal man svare i alminnelige vendinger forat han ikke
 »på noen måte skal føle seg tilsidesatt, tvertom skal man rose
 »hans gode hensikter og hans iver.«

Dette referatet fra møtet 20. juni 1651 er for seg alene av-
 gjørende for tidfestingen av hele Barclay-saken og spesielt av
 samtalene i Paris med den danske »ambassadeur extraordinaire«.
 Ifølge Barclay's ovennevnte søknad fant de sted fire år tidligere.
 Dette fører til året 1647 og bekrefter fullt ut det vi ovenfor kom
 til ut fra holdepunkteene i selve Barclay's memorial. Spørsmålet
 som melder seg, blir: hvem var dansk ekstraordinær ambassadør
 i Paris året 1647?

II.

Freden i Brømsebro gjorde i august 1645 slutt på den dansk-
 norske krig mot Sverige. Det var Nederlandene og Frankrike

¹ Kardinal Gio Giacomo Panzirolo (1574—1657) var kardinal og pavelig
 statssekretær 1643—1657 (Biaudet, opus cit., 287 f.); han deltar i Propa-
 ganda kongregasjonens møter mars—august 1650 (Cornelissen, opus cit.
 nr. 816—818).

som hadde meglet ved fredsslutningen. Freden var en ydmykelse for Danmark-Norge og innvarslet en ny retning i dansk-norsk utenrikspolitikk: tilnærmelse til Frankrike og de hollandske Generalstater. Som et ledd i denne nye orientering fikk rikshovmesteren Korfits Ulfeldt i løpet av 1616 overdradd seg en ambassade til Haag og Paris for å utvide tilnærmelsen og muligens avslutte handelsavtaler. I februar 1617 ble det sluttet en traktat med Generalstatene. Ledsaget av sin hustru, Leonora Christina, som i Haag hadde født ham en sønn, Leo Belgicus, ga Ulfeldt seg den 10. mars i vei til Paris. Over Antwerpen (16.—20. mars) reiste selskapet til St. Denis der de ankom den 5. april, kort før påske. På grunn av påsken måtte Ulfeldt vente til den 28. for å få sin første audiens. Han ble derfor ikke i St. Denis men tok opphold i Paris. Audiensen den 28. april der han overrakte sine akkreditiver, beskrives utførlig under nyhetene fra Paris, i »Gazette« for 4. mai 1647. Dagen etter kom hans hustru Leonora Christina, datter av kong Kristian IV med Kristine Munk, for å gjøre de kongelige sin oppvartning. Den tredje dag hadde Ulfeldt på ny foretrede for de kongelige, talte da spansk med enkekedronningen for ikke å bli forstått av de mer enn 100 tilstedeværende ved denne »secret audientz«. Ambassadørens forhandlinger som snart etter begynte, førte ikke til noe definitivt resultat, men ekteparet ble meget feiret under dette opphold i Paris. Den pavelige nuntius, »Seigneur Bagni«, nevnes å være i Paris den 16. og 27. mai, i førnevnte avis »Gazette«. Den 6. juni gjør Ulfeldt og Leonora Christina sin avskjedsvisitt hos de kongelige som da oppholder seg i Amiens, og i juli er rikshovmesteren tilbake i Danmark, der han avgir en relasjon om ambassaden til Holland og en om den til Frankrike¹.

¹ Litteraturen om Korfits Ulfeldt er for omfattende til å gjengis her. Det henvises til Dansk Biogrefisk Leksikon, NNIV (1845), 462 n. — for forhandlingene og traktaten i Haag jvf. Danmark—Norges Traktater 1523—1750 IV: 1626—1649 (1917), 520—546. — Oppholdet i Frankrike: Ulfeldts relasjon er trykt i Nye Danske Mag. IV, 297—310 men inneholder intet om Barclay-saken; Gazette 1647 (Paris), nr. 36, 49, 51, 53, 59; Henny Glarbo: Gesandtskaber og politisk Historie (Danske i Paris gennem Tiderne, red.

I Barclay's memorial nevnes det at ambassadøren i Paris som utsending fra en konge av annen religion erklærte ikke å kunne avlegge besøk hos den pavelige nuntius de Bagni, like så lite som han i sin tid hadde kunnet gjøre dette i Wien hos den nu avdøde kardinal Mattei. Gasparo Mattei var nuntius i Wien fra 1639, 8. august til 1641, 2. april da hans efterfølger ble utnevnt¹. Har Korfits Ulfeldt i dette tidsrum som dansk utsending vært i Wien? Svaret er bekreftende. Den 20. mai 1641 fikk Ulfeldt, da stattholder i Kjøbenhavn, instruks om å reise til keiseren i Regensburg. Han kom frem i juli, og tilbakereisen begynte i oktober². Det var ved denne anledning han av keiseren ble utnevnt til tysk riksgreve. Teksten i Barclay's brev kan vel forstås derhen at Ulfeldt har nevnt dette tilfelle med nuntius Mattei ved Wienerhoffet, selv om det egentlig gikk for seg i Regensburg. Men Otto Sperling, det Ulfeldtske hus' gode venn, som i sin selvbiografi omtaler denne reise til Regensburg, skriver uttrykkelig at Ulfeldt »ble en god stund i Regensburg, og drog siden derfra til Kejseren i Wien, hvor han gjorde sin Konge god Tjeneste og formildede Kejsereis mot Kongen ophidsede Sind³.« I tiden 1639—1644 nevnes ingen andre særlige utsendinger fra den danske konge til keiseren.

Av andre personalhistoriske opplysninger om den danske utsending til Paris inneholder Barclay's memorial følgende: »vice-re« for Norge, den gang (1647) svigersønn og nu (1651) svoger til den danske konge, og samtidig hans første minister.

Franz v. Jessen. (Kjøbenhavn 1936)), 122—124; Leonora Christina, Jammers Minde og andre selvbiografiske Skildringer, utg. Johs. Brøndum-Nielsen og C. O. Boggild-Andersen (1949), 16 og (historiske opplysninger), 315.

¹ Biaudet, opus cit., 226, 241, 273.

² J. A. Fredericia: Danmarks ydre politiske Historie (1629—1660) II (1881), 157—159; Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermodernes Historie i Kristian IV's Tid, II (1627—1643), (1887—88), 595 f. I årene 1639—1644 oppfører Erslev ingen andre sendeferd til keiserhoffet.

³ Dr. med. Otto Sperling, Selvbiografi (1602—1673), oversat i Uddrag . . . af S. Birket Smith (1885), 106. — Ifølge velvillig underretning fra det Danske Rigsarkiv er dog Ulfeldts rekreditiv fra keiserhoffet utstedt i Regensburg.

Leonora Christina, Korfits Ulfeldts hustru, var som for nevnt datter til Kristian IV. (1588—1648) og Kristine Munk, og dermed halvsøster til Kristians sønn og etterfølger Frederik III. (1648—1670). Ulfeldt er da svoger til den siste, og svigersønn til den første. Med titelen *primo ministro del Re di Danimarca* er vel ment stillingen som rikshovmester Ulfeldt var utnevnt til i april 1643. Bli igjen titelen *Vice Re di Norvegia*, som vel må oversettes med »stattholder i Norge« og som hittil har været utgangspunktet til brevets tolkninger, øyensynlig med desto større rett fordi stattholder i Norge fra 1642 til 1651 var Hannibal Sehested, ved sitt ekteskap med frøken Christiane, søster til Leonora Christina, likeledes svigersønn til Kristian IV. og svoger til Fredrik III. At Hannibal Sehested dessuten to ganger var ambassadeur extraordinaire i Paris (1662—1663 og 1666) gjorde utvilsomt ikke saken lettere. Nu det har lyktes å tidfeste samtale i Paris til 1647 er det tydelig at Hannibal Sehested som utsending ikke kommer i betraktning. At utsendingen i Paris i Barclay's memorial kalles *Vice Re di Norvegia* lar seg lettest forklare ved en forveksling fra Barclay's side. Han har da blandet sammen de to svigersønner til Kristian IV.: Hannibal Sehested, stattholder i Norge (*Vice Re di Norvegia*), og Korfits Ulfeldt, rikshovmester som i offisielle danske skrivelser undertiden kalles *vicarius regis*, eller *prorex*¹. Det kan tilføyes at Barclay i så tilfelle ikke har vært den eneste til å blande de to svigersønnene sammen. En av Ulfeldts franske biografer, Sorbrière, som kjente Leonora Christina og antagelig også Ulfeldt personlig, beretter at Kristian IV. gjorde Ulfeldt til »Viceroy de Norwegue, Grand-Maistre de ses Royaumes«². At Ulfeldt i Paris virkelig skulle ha

¹ Jvf. Erslev, opus cit., II, 563 og 595 note 12.

² Sorbrière: *Relation d'un voyage en Angleterre* (Paris, 1664), 178. På grunn av sin vennlige holdning overfor Ulfeldt ble boken beslaglagt og forfatteren forvist fra Paris, jfr. abbé Taulmiers brev til Hannibal Sehested av 26. juni, 18. juli, 25. juli 1664 (Danske Rigsarkiv, T.K.U.A., Frankrike, B 33). I førstnevnte brev heter det: »L'auteur est le Sr. Samuel Sorbrière, autrefois ministre de la religion pretendue reformée. et maintenant historiographe de France, et pensionnaire de Sa Majesté Tres-Chretienne«. Sorbrière hadde tidligere utgitt en fransk oversettelse av Thomas Hobbes politiske

utgitt seg for stattholder i Norge er, den intrigant han er, ikke utelukket, men likevel mindre sannsynlig, både fordi det var forholdsvis lett å verifisere og fordi det er vanskelig å finne noen rimelig grunn til det.

III.

Efter å ha tidfestet samtalene i Paris og løst spørsmålet om ambassadørens person er det et nytt spørsmål som melder seg: handlet Korfits Ulfeldt helt på egen hånd, eller handlet han i forståelse med andre, og i så tilfelle, hvem?

Det som uten tvil må ses i forbindelse med Ulfeldts henvendelse til Barclay og til nuntius de Bagni i Paris er det norske toleranse-ediktet utstedt av kongen den 17. juli 1646 på herredagen i Christiania. Hannibal Sehesteds bestrebelse, ikke minst etter freden i Brømsebro, gikk ut på å bygge opp den norske handel og den norske flåte. Både for det ene og det andre måtte det trekkes utlendinger til landet. For å fremme dette tilstedes utlendingene samvittighetsfrihet, lov til å holde private gudstjenester i sine hjem, og lov til offentlig gudstjeneste i Gamlebyen ved Christiania, på Nordnes ved Bergen og i Christianssand ved Flekkerøen. Skulle derimot noen av landets egne borgere ta del i disse gudstjenester eller forandre religion, skulle de miste all arv¹. Dagen etter får den hollandske handelsmann Selius Marselis, kalvinist, kongebrev på å kunne nyte borgerlige rettigheter i Christiania og at likevel »han og hans ganske Huus maa være fri for Geistlighedens Molestie udi Religionen, naar han eller andre av hans ingen Skandal giver«².

Disse tolleransebestemmelser var et resultat av intimt samskrifter (De cive?, 1642) som franskmannen i innledningen hadde tilegnet Korfits Ulfeldt; dedikasjonen er datert Haag, 20. juli 1649 (Paulmyer, 18. og 25. juli 1664). Ulfeldt var i Haag fra mars til oktober 1649 på sin annen sendeferd til Holland; jvf. Danmarks-Norges Traktater IV, 626—651. Det ser ut til at Sorbierre i den tid er kommet i forbindelse med Ulfeldt. Leonora Christina besøkte han 1663 da hun satt fengslet i Brugge (Relation d'un voyage . . . s. 176 f.).

¹ Norske Rigsregistr. VIII, 430 f.; jvf. ovf. s. 239 note 2.

² Norske Rigsregistr. IX, 219 f.

arbeide mellom Hannibal Sehested og kongen, men kongens kansler Kristian Thomesen Sehested, en ivrig lutheraner, sendte sin herre tre måneder senere en alvorlig advarsel¹: »... dersom muncke och jesuiter bliffuer først laanet hus, som imod alle evangelische alltid practicere, daa skal wore effterkommere der wist begræde i huad wi giøre.« Kongen svarer² sin kansler temmelig skarpt at hvis riksrådet i fellesskap gjør en henvendelse i saken, da vil han svare, men å diskutere saken med kansleren alene, »ded staar mig indthed an«. Et svar som dette tyder ikke på at kongen mer eller mindre motvillig var gått med på den norske stattholderens forslag om religionsfrihet.

Også andre av Kristian IV.'s egenhendige brev fra denne tid vitner om at religionsfriheten var noe som opptok ham, både før og etter herredagen i Christiania. I månedene før herredagen, da kongen ennå var i Danmark, forberedtes og diskutertes Korfits Ulfeldts ambassade til Holland og Frankrike. I et brev til Ulfeldt personlig³ skrev kongen den 20. mai 1646 at riksrådet nu snart måtte ta opp til diskusjon en sak som ikke kom til å være lett. Medlemmene i rådet var nok enige om å alliere seg med Frankrike og Holland, men førte dette ikke med seg at »man da skulle lade passere baade den Catholische som den Calvinsche Religion, ty accepterer man dy Calvinsche, da kan man indted støde dy Catholische for hoffueditt, om der nogen triig alliance bliiffve styffted«? Dagen efter var kongen inne på det samme i et brev til flere medlemmer i riksrådet⁴. Nu det gjaldt å slutte en allianse med den franske krone og Holland, noe rådet var enig i, ønsket kongen å høre deres mening om hans ambassadør skulle

¹ Kristian Thomesen Sehested til Kristian IV. 10. okt. 1646 (Norsk Riksarkiv, gammel registratur: Kanc. Realavd. 5, Betenknninger, Memoria-ler etc. 24; ny (1944) registratur: Kancelliet, skap 14, pakke 115, lit. E); jvf. Bøggild-Andersen, opus cit., 63 f. og 510.

² Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, utg. ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia VI, 1645—1648 (1885—86), 197 (19. okt. 1646).

³ Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve VIII, 1584—1648, Supplement til C. F. Brickas og J. A. Fridericias Udgave, utg. ved Johanne Skovgaard (1947), 383 f.

⁴ Egenhændige Breve VIII, 384 ff.

love dem fri religionsutøvelse på visse steder; i motsatt tilfelle kunne kongen ikke se hvordan de skulle få handelen i riket på fote. De fleste i rådet var enig i at man straks skulle begynne forhandlingene, kongens kansler Kristian Thomesen Sehested var stemt for utsettelse, og siden rådets betenkning måtte være enstemmig, ble ingen sådan avgitt¹. Heller ikke gikk man inn på kongens forslag om at rådene skulle innlevere sin betenkning hver for seg². Den 1. juni ble det på Fredriksborg utstedt instruks for Korfits Ulfeldt som ekstraordinær ambassadør til Generalstatene og Frankrike, men i instruksen blir religionsfriheten ikke nevnt. Sammenholder en dette med kanslerens foromtalt brev til kongen senere på året i anledning tolleranse-ediktet i Norge, var nok motstanden i rådet fra mindretallets, bl. a. kanslerens, side vel også rettet mot kongens forslag om under forhandlingene å tilby religionsfrihet³. Men også rikshovmesteren Korfits Ulfeldt var medlem av rådet og var følgelig fullt klar over både kongens og øyensynlig flertallets innstilling. Mens han oppholdt seg i Haag, ble tolleranse-ediktet i Norge et faktum, noe man er fristet til å se som en omgåelse av tidligere vanskeligheter. I dette lyset virker Ulfeldts samtaler i Paris med Barclay og nuntius de Bagni atskillig mindre fremmed.

Mens den temmelig vidtgående toleranse som Kristian IV. la for dagen i forbindelse med Ulfeldts ambassade og privilegiene om religionsfrihet i Norge, i det minste for en stor del var betinget av politiske grunner, kan det fra hans siste leveår også fremheves andre og lignende momenter der politikken ikke synes å være hovedgrunnen. Skjønt rådet før rikshovmesterens avreise ikke kunne enes, har det øyensynlig lykkes bedre da Korfits Ulfeldt var i Haag og Hannibal Sehested igjen i Norge. Da kongen høsten 1646 utba seg⁴ en betenkning fra rådet om »Statens og

¹ Egenhændige Breve VI, 168 note 3.

² Ibidem VI, 167—169 (23., 26. og 28. mai).

³ Kanslerens iver for lutheranismen er alminnelig anerkjent. Jvf. bl. a. Bøggild-Andersen opus cit., 64; Emil Gigas: Grev Bernardino Rebolledo, spansk Gesandt i Kjøbenhavn 1648—1659 (1883), 32 og note 2, 223, 260.

⁴ Egenh. Breve VI, 200 f. (5. nov. 1646).

Regimentets konservasjon«, benyttet rådet anledningen til å gi uttrykk for sitt ønske at kongen »for Guds æris schyld jo fremdelis ville persistere och ey tilstede udi e.k.m. riger och lande ulige religioners exercitier . . .«¹.

Det ser imidlertid ikke ut til at kongen av den grunn oppga sin tolerante holdning. Sommeren 1647 var det privilegiene -- og især adelens -- som ga anledning til et skriftlig replikkskifte mellom kongen og rådet. Kongen svarte² bl. a. at han ikke hadde tenkt å forlange noe mot privilegiene, men at det var mot hans privilegier når kansleren i et nytt rådsmedlems, »Malte Juls Ed, os uadspurgt, indførte ydermere om Religionens Fortsættelse end som i de forrige Rigens Raads Ed været har.« Det ble vekslet flere brev mellom kongen og Kristian Thomesen Sehested³: kongen holdt fast ved sitt at det var noe nytt, kansleren avviste kongens mistanke om forandring i riksrådenes edsformular. Episoden viser med all tydelighet at kongen mislikte edsformulærens avsnitt om »Religionens Fortsættelse«, om det så var virkelig nytt eller gammelt.

Til tross for kanslerens og andre rådets innstilling som han

¹ Erslev, opus cit., III, 299 (7. nov. 1646); jvf. 295.

² Egenh. Breve VI, 306 f. (12. juli 1647)

³ Kristian Thomesen til kongen: Odense, 13. juli 1647 (Erslev, opus cit. III, 371); kongen til Kristian Thomesen: 16. juli 1647 (Egenh. Breve VI, 310 f.); kanslerens svar: 19. juli 1647 (Erslev, opus cit. III, 400). — 8. des. 1644 sendte kongen kansleren et utkast til eden som de nye riksråder Knud Ulfeldt, Iver Vind, Jorgen Brahe og Frederik Reedtz skulle avlegge den 11. des.; i den definitive teksten heter det: *Worris Christelige Religion, som nu udi disse Riiger och lande, Gud uerre Ehrit, Er y suang, wiil Ieg af al macht och formue hiilpe at befohdere for dem, som derudi søger nogen forandring at gorre* (Egenh. Breve V, 539 ff.). Senere nye riksråder var Ove Gjedde (29. mars 1645), Niels Trolle (ca. 1. juni 1645) og Malthe Juel (22. jnui 1647). Malthe Juels edsformular foreligger ikke. — En eldre riksrådsed er trykt hos Erslev (Aktstykker, Rigsr. og Stænderm. Hist. I, 78 f.) der det bl. a. loves »at ville befordre, forfremme och handthafve thend rette och rene religion *efther thend augsburgiske bekiendelsis liudelse om religionen, och efthersom thend udi konning Christian thend tridies och konning Friderich thend andens thid offentlig hafver verit lerd och predicket udi thend christen kiercke her udi Danmarck* (uthevet her).

etter hvert kjente tilstrekkelig, kom kongen desember samme år med et nytt forslag i retning av større toleranse. For å forbedre landets finanser måtte handelen fremmes, noe som kongens egne undersåtter ikke viste noen særlig evne til. For å trekke fremmede handelsmenn også til Kjøbenhavn har kongen planer om å gi dem fri religionsøvelse i deres »husse och lossomendter« i en bestemt del av byen, temmelig parallelt med den frihet til offentlig religionsutøvelse i Gamlebyen ved Christiania, på Nordnes ved Bergen og i Christianssand ved Flekkerøen. I et brev¹ til flere medlemmer i rådet gjorde kongen oppmerksom på at man skulle benytte to andre rådere, Jørgen Seefeldts og Fredrik Reedtz', nærvær til å høre deres mening om privilegiene »som uyl dii fremmede forundis om dii siig hiid Ind y Riiget skal begiiffue.« Den 10. januar 1648 tilstilte kongen sin rikshovmester Korfits Ulfeldt en rekke punkter der han sammenfattet det de kort i forveien hadde drøftet vidløftig sammen². Samtlige punkter, deriblant forslaget om privat religionsfrihet for fremmede i Kjøbenhavn, skulle snart fremlegges i rådet, men hele brevet tyder på at kongen og rikshovmesteren var enige på forhånd. Om forslaget ennå ble behandlet i rådet ved kongens levetid — kongen døde 28. februar 1648 — foreligger intet om, men Kristian IV.s korrespondanse nettopp i årene 1646—1648 viser tydelig at Korfits Ulfeldt ved sine samtaler i Paris med Barclay og nuntius de Bagni ikke kan sies å ha handlet fullstendig på egen hånd men at han hadde ingen mindre enn kongen selv i ryggen³.

Det lå i sakens natur at Norges stattholder Hannibal Sehested som oftest ikke kunne delta i riksrådets møter i Kjøbenhavn. At toleranse-ediktet i Norge for en stor del var hans verk, var allerede hans samtid klar over. I sitt forsvarsskrift⁴ fra 1650

¹ Egenh. Breve VI, 357 (30. des. 1647).

² Ibidem VIII, 409 ff.; trykt uten datum ibid., VI, 358 ff.

³ Som det fremgår av både Barclay's memorials første setning og av referatet fra Propagandakongregasjonens møte talte Ulfeldt i Paris ikke utelukkende om Norge men også om Danmark; jvf. ovf. side 235 og 240f.

⁴ Trykt hos Thyra Sehested: Hannibal Sehested. En Beretning efter

berører han selv ediktet om religionsfrihet, noe han neppe ville ha gjort om han ikke ble betraktet som opphavsmann til det. Til sitt forsvar anfører han at disse friheter »av visse årsaker« aldri ble publisert, meget mindre iverksatt, men tilbakekalt og avskaffet¹. Stattholderen gjengir utvilsomt de faktiske forhold, men forat det overhode kunne lyde som et forsvar, var han klok nok til intet å si om hvem som var opphavsmann og hvem motstander av tilbakekallelsen.

Det er forøvrig ikke helt uten betydning å konstatere at så godt som hver gang Kristian IV. foretok seg noe i retning av større toleranse, var Hannibal Sehested i kongens direkte nærhet. For herredagen i Christiania 1646 er saken mer enn tydelig, men at Sehested var tilstede der, var intet mindre enn selvfølgelig. Forholdet blir derimot mer eiendommelig når det gjelder hans forskjellige opphold i Kjøbenhavn. I mai 1646 planlegges Ulfeldts sendeferd til Haag og Paris. Det er da fri religionsøvelse er på tale i kongens egenhendige brev. Hannibal Sehested er i Kjøbenhavn fra februar til juni samme året². Den norske statholder er igjen i Kjøbenhavn året etter fra de siste dager i juni

trykte og utrykte Kilder (1886) II, 126—348; om religionsfrihet: 212; jvf. Oscar Albert Johnsen: Hannibal Sehesteds statholderskab 1642—1651. Et tidsskifte i Norges historie (Kristiania, 1909), 133.

¹ Under henvisning til »Cancelliet-Betænkninger« skriver Johnsen (opus cit., 173 note 15) at lensmennene bestemt frarådet religionsfrihetens iverksettelse. Vi har ikke funnet dokumentet Johnsen henviser til. Derimot finnes det der (Norsk Riksarkiv, gammel registratur: Kanc. Realavd. 5, Betænkninger, Memorialer etc. 25; ny registratur: Cancelliet, skap 15, pakke 210, lit. C) et utkast til den memorial Hannibal Sehested la frem for riksrådet 11. mai 1648 (memorialen trykt hos Thyra Sehested opus cit. II, 58—89). I avsnittet om religionsfriheten som er ordrett det samme som punkt 14 i den trykte memorial (opus cit., 64) heter det: »... huerchen da eller siden stillet udi Verk, Mens Lendsmendene paa samme steder expresse ved mig forstendiaet, dermed at opholde och warligen omgaa, til videre och nærmere ordre...« (uthevet her).

² Jvf. Oscar Albert Johnsen: De norske Stænder, 1537—1661 (Videnskabs-Selsk. Skrift. II Hist.-filos. Klasse, 1906, nr. 5), (Christiania, 1906), 220 f.; Bøggild-Andersen, opus cit. I, 516 f.

til 11. august¹. Det er i julimånedens Malthes Juels foromtaltede formular diskuteres. Julaften samme år kommer stattholderen sammen med sin hustru Christiane til Fredriksborg og 29. desember er han tilstede ved kongens og Vibeke Kruses sønn, Ulrik Gyldenløves eksaminasjon². Kongens egenhendige brev om religionsfrihet i Kjøbenhavn er datert 30. desember og 10. januar. Den 3. februar 1648 passerer Sehested Helsingør på vei til Norge³. Dette gjentatte sammentreff bør uten tvil tas med i betraktning for å danne et virkelighetstro helhetsbilde.

Muligens allerede under det sistnevnte opphold eller i hvertfall ikke lenge etter Kristian IV.'s død ble Hannibal Sehested i Kjøbenhavn kjent med den katolske prest pater Gotfried Franken. Gotfried Franken var jesuitt og kom til Danmark mellom desember 1646 og slutten av september året etter⁴. Han ble senere gesandtskapsprest hos den spanske gesandt (1648—1659) ved det danske hoff, grev Bernardino de Rebolledo, men innehadde sannsynligvis en lignende stilling helt fra begynnelsen, muligens hos den franske resident Hennequin (1646—1649). Også andre norske herremenn gjorde jesuittens bekjentskap i den tiden. Disse hans nye venner og deriblant selve stattholderen har bedt ham å komme til Christiania og derfor ber Franken i brev av 9. april 1650⁵ sine foresatte i Belgia om en efterfølger i stillingen som spansk gesandtskapsprest. Direkte foranledning til den planlagte reise er at den franske resident som ventes til

¹ Bøggild-Andersen, opus cit. I, 524 f.

² Ibid., 527.

³ Johnsen: Hannibal Sehested, 174.

⁴ Den 14. nov. 1651 har han virket i Kjøbenhavn »quinquennial labore« (Kleijntjens, opus cit., 13); 20. sept. 1647 skriver presten Stricker fra Hamburg til Propagandaen at Franken har passert byen på vei til Kjøbenhavn (Joh. B. Metzler: Den første Oprindelse til den katolske Menighed i København, med Afbenyttelse af utrykte Arkivalier (Varden 9, Kjøbenhavn, 1911) 250—265, 287—306), 256.

⁵ Trykt hos Kleijntjens, opus cit., 8 f.; brevet inneholder samtlige gjengitte opplysninger. — Navnet Sentin viser seg å være en lesefeil. I originalen leses: Nam scribit ad me residens Galliae *statim* a Paschate huc venturum, se habereque commissionem. . .

Kjøbenhavn straks efter påske med oppdrag om å opprette handelskonsulater i forskjellige byer, har bedt ham å reise med til Christiania. Ifølge Danmarks traktat med Frankrike vil det kunne knyttes en prest til disse konsulater, skriver Franken¹. Det kan ikke sees om det ble noe av paterens reise til Norge, men det er i det minste påfallende at også her Hannibal Sehested er innblandet i sakens forhistorie². Sammenholdt med det som Barclay la frem i Rom at vicekongen i Norge var villig til å sørge for en katolsk biskops underhold om en sådan kunne bli sendt dit opp, er innbydelsen fra stattholderens side om å komme til Christiania på ingen måte usannsynlig. Spørsmålet om hvor Hannibal Sehested møtte jesuitten første gang lar seg neppe besvare, siden tidspunktet svever mellom høsten 1647 og våren 1650, men det er grunn til å formode at det var i Rebolledo's hus siden Sehested i 1640—1641 som dansk ambassadeur extraordinaire hadde vært i Madrid for å få avsluttet en handelsavtale med Spania. På den tid var dog Rebolledo ikke i Madrid³.

Selv om de momenter vi førte frem for å kaste klarere lys over Hannibal Sehesteds innstilling til religionsfriheten i Norge, delvis

¹ Jvf. den hittil lite påaktede paragraf 3 i Handels- og vennskaps-traktaten mellom Danmark-Norge og Frankrike av 5. nov. 1645, ratifisert i mars—april 1646: «Christianissimæ Regiæ Majestatis subditi in Daniam aut Norvegiam venientes ibique nacti occasionem commorandi negotiorum propriorum vel principalium suorum mercaturam aut aliud quid concernentium gratia conscientiae libertate fruuntur, regiis ministris ibidem commorantibus libero catholicae religionis exercitio in privatis aedibus concessa» (Danmark-Norges Traktater IV, 504).

² Grunnen til at hverken Ulfeldts samtaler i Paris og Barclay's påfølgende forhandlinger i Rom eller pater Gotfried Frankens planer synes å ha ført til noe positivt resultat, må vel søkes i Kristian IV's død, i tilbakekallelser av det norske religionsprivilegiet ved Frederik III som følge av håndfestingen, og sist men ikke minst i Hannibal Sehesteds fall 1651.

³ Jvf. Sigas, *opac. cit.*, 6, om Rebolledos omgang med rannidai Sehested *ibid.*, 34, og ellers registret; den franske gesandt Hennequins brev av 6. juni 1648, trykt: Oscar Albert Johnsen: *Franske Arkivstudier* (Skrifter utg. av Det norske Videnskabs-Akademi i Oslo, II. Hist.-filos. klasse, 1929, nr. 1), (Oslo, 1929), 138 f.; Chanut, *Mémoires de ce qui s'est passé en Suède et aux provinces voisines, 1645—1655* (Paris, 1675), 76 f.

er fra årene 1647—1650, tiden under og etter Korfits Ulfeldts sendeferd til Paris, synes de likevel å være tilstrekkelig sterke til å se den norske stattholderen bak Ulfeldts samtaler i Paris med abbé Barclay og nuntius de Bagni. Med kongen og den norske stattholder i ryggen må Korfits Ulfeldt sies å ha vært berettiget til disse uoffisielle forhandlinger. Det klart formulerte tilbud fra stattholderens side som gjengis i Propagandakongregasjonens protokoller, kunne tyde på at saken på forhånd inngående var drøftet mellom de to kongelige svigersønner.

Résumé.

Deux documents, tirés l'un et l'autre des Archives de la Propagande et publiés en 1946, ont signalé l'existence à Paris de certains pourparlers entre un ambassadeur extraordinaire du roi de Danemark et le nonce apostolique auprès de la Cour de France.

Les documents ne portent pas de date ni ne mentionnent le nom de l'ambassadeur danois. De ce dernier il est dit cependant qu'il est vice-roi de Norvège, naguère gendre et actuellement beau-frère et premier ministre du roi de Danemark. Et les documents se trouvent dans un volume dont les autres pièces datent de 1650 environ.

L'ambassadeur avait durant son séjour à Paris confié à un certain abbé Barclay son intention de réintroduire la religion catholique dans ces pays et demandé qu'un évêque soit envoyé en Norvège. Le candidat le plus indiqué serait ce même abbé dont le père, l'écrivain John Barclay, jouissait déjà d'une certaine considération dans les pays nordiques. L'abbé Barclay venait du reste d'être nommé par Sa Majesté Très Chrétienne au siège épiscopal de Toul. Il ménagea alors une entrevue «fortuite» entre l'ambassadeur et le nonce. Puis, le Saint-Siège ne répondant ni à ses rapports ni à ceux du nonce, il était lui même parti plaider de vive voix sa cause à Rome. C'est un mémoire de Barclay adressé à la Congrégation de la Propagande pendant son séjour à Rome et une annexe à ce mémoire qui constituent les deux documents mentionnés ci-dessus.

Dès la publication de ces documents on s'efforça d'identifier le vice-roi en question. Des solutions proposées jusqu'ici l'une [Jens Juel] est manifestement fautive et l'autre [Hannibal Sehe-

sted] obligerait à renvoyer les pourparlers de Paris aux années 1662—1663, ce qui ne laisse pas de soulever de fortes objections.

En utilisant l'un après l'autre les faibles points de repère fournis par les documents eux-mêmes, on arrive à situer les pourparlers de Paris successivement dans les années 1643—1656, 1647—1649, 1645—1649, 1646—1651, et finalement de façon plus précise à l'année 1647. Un document nouveau, à savoir le compte-rendu de la réunion de la Congrégation de la Propagande le 20 juin 1651, confirme ces résultats. Dans la liste des questions discutées à cette réunion figure en effet en sixième lieu la suivante: *De D. Abbate Berclao circa oblationem Proregis Norvegiae*. Le supplément ci-dessus mentionné au mémoire de Barclay déclare que quatre ans s'étaient alors écoulés depuis les pourparlers de Paris. Ces derniers ont donc eu lieu en 1647.

De fait, le 28 avril 1647, un ambassadeur extraordinaire du roi de Danemark se présentait à la Cour de France: c'était Korfits Ulfeldt, premier ministre (*rikshovmester*) depuis 1643 et, par son mariage avec Leonora Christina, fille naturelle de Christian IV (1588—1648), gendre dudit roi et beau-frère de Frédéric III (1648—1670). Lorsque l'abbé Barclay, après les premiers entretiens avec l'ambassadeur danois à Paris, déclara qu'il fallait s'adresser au nonce, Mgr. de Bagni, l'ambassadeur lui répondit que sa qualité d'envoyé d'un souverain protestant lui interdisait semblable visite et que ce même motif l'avait du reste déjà empêché de rencontrer à Vienne feu le Cardinal Mattei. Or il se trouve qu'Ulfeldt a bien été ambassadeur extraordinaire du roi Christian IV à la Cour impériale en 1641, que le nonce était à cette époque le futur Cardinal Mattei et que, durant les années où Mattei fut nonce à Vienne (1639—1644), nous ne connaissons pas d'autre ambassadeur extraordinaire danois qu'Ulfeldt. Le titre de vice-roi de Norvège donné par le mémoire de Barclay à l'ambassadeur danois est donc la seule difficulté qui subsiste. De 1642 à 1651 ce poste fut occupé par Hannibal Sehested, mari de Christiane, autre fille naturelle du roi. Nous nous trouvons donc probablement ici en présence d'une erreur de la part de Barclay qui a confondu les deux gendres du roi, l'un vice-roi de Norvège, l'autre *rikshovmester*, appelé parfois *vicarius regis* ou *prorex* dans les documents officiels danois. Cette erreur se trouve en tous cas de façon indiscutable chez Sorbière (1664).

On peut se demander si les pourparlers d'Ulfeldt avec l'abbé Barclay, puis avec le nonce de Bagni sont dûs à une initiative purement personnelle et aventureuse de sa part ou s'ils reflètent au contraire une tendance existant à cette époque dans certains

milieux influents du royaume dano-norvégien. Nous savons qu'un édit de tolérance fut rendu à Christiania en 1646 par le roi en faveur des étrangers en Norvège. Et il est communément admis que cet édit est dû aux efforts du vice-roi Hannibal Sehested. Cette tolérance n'était pas du goût de tout le monde, mais plusieurs faits, tirés de la correspondance autographe du roi, surtout dans les dernières années de sa vie [1645—1648] dénotent une préoccupation nette de sa part en faveur d'une liberté religieuse plus étendue. Avant qu'Ulfeldt partit en ambassade pour la Hollande et la France [été 1646], le roi lui-même avait demandé à son Conseil d'Etat si l'ambassadeur n'y devait pas offrir la liberté de religion tant pour les calvinistes que pour les catholiques. D'autres sources révèlent un parallélisme frappant entre les tentatives du roi en ce sens et la présence à Copenhague d'Hannibal Sehested. Une lettre, enfin, du jésuite hollandais Gotfried Franken, datée de Copenhague 9 avril 1650 et publiée récemment, nous apprend que Sehested et d'autres nobles de ses amis l'avaient prié de venir à Christiania. Tous ces faits convergents semblent indiquer qu'Ulfeldt n'a entrepris ses pourparlers avec Barclay et de Bagni qu'en plein accord avec le roi et Hannibal Sehested.

III.

Hvem var forfatteren til Sur le système continental et sur ses rapports avec la Suède?

Nogle bidrag til en gammel diskussion.

AF

Bengt Hasselrot.

I Stockholmsposten 4. marts 1813 kunne man læse følgende notits: »af en i Hamburg nyligen utkommen Brochure under Titel: Sur le Système continental et sur les (sic!) rapports avec la Suède, Hambourg, 1813, au mois de février, hafwa några exemplar blifwit inlemnade i Mag. Wiborgs Bokhandel. Priset är 32 skilling b:o.« I den lille bog (VI + 94 s.) skildres først i korte træk Frankrigs ekspansion under Direktoriet og Napoleon, og Napoleons hensynsløse erobringspolitik brændemærkes: Ver-